

Jerzy Dudziński

Uwagi o surowcowo-rolnej specjalizacji eksportu krajów rozwijających się w XXI wieku

Studia i Prace Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania 49/1, 125-136

2017

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Jerzy Dudziński*

Uniwersytet Szczeciński

UWAGI O SUROWCOWO-ROLNEJ SPECJALIZACJI EKSPORTU KRAJÓW ROZWIJAJĄCYCH SIĘ W XXI WIEKU

Streszczenie

Sytuacja istniejąca w handlu międzynarodowym w drugiej dekadzie XXI wieku dobitnie potwierdza negatywne – na dłuższą metę – skutki silnej zależności od wywozu dóbr podstawowych. Wzorcowym tego przykładem są analizowane w opracowaniu Afryka i Ameryka Południowa. Znacznie lepiej wyglądała sytuacja rejonów mniej zależnych od surowców i żywności (cała Ameryka Łacińska wraz z Ameryką Środkową). Najlepsze wyniki eksportowe zanotowała natomiast Azja, w której wywozie dominują dobra przetworzone. Aktualne pozostają zatem – już dawno przedstawiane w literaturze i na forum organizacji międzynarodowych – głosy wskazujące na konieczność prowadzenia polityki uprzemysłowienia i dywersyfikacji gospodarki. W pierwszej dekadzie XXI wieku obserwowano bowiem na znaczną skalę procesy deindustrializacji i prymaryzacji gospodarki, szczególnie w Afryce i Ameryce Południowej.

Słowa kluczowe: *terms of trade*, kraje rozwijające się, ceny światowe, handel międzynarodowy

* Adres e-mail: jdudzi@wneiz.pl.

Wprowadzenie

Negatywne skutki silnej zależności krajów rozwijających się od wywozu surowców i żywności budziły od dawna duże zainteresowanie. Można je było zaobserwować w pracach naukowych, jak i działalności organizacji międzynarodowych (zwłaszcza UNCTAD). Wysoka dynamika cen dóbr podstawowych oraz wyraźna poprawa ich relacji do cen dóbr przetworzonych w pierwszej dekadzie XXI wieku spowodowały z kolei, iż zaczęto z rezerwą podchodzić do tez głoszących konieczność dywersyfikacji eksportu (struktury towarowej) i industrializacji gospodarki w krajach rozwijających się. Sytuacja panująca w drugiej dekadzie XXI wieku (bezwzględny i relatywny spadek cen żywności) zmusza jednak do głębszej analizy tego zagadnienia.

Celem niniejszego opracowania jest zatem próba oceny aktualności w XXI wieku jednej z podstawowych tez teorii międzynarodowych stosunków ekonomicznych, akcentującej negatywne skutki silnej zależności wielu krajów rozwijających się od eksportu surowców i żywności. Analizę przeprowadzono na przykładzie trzech podstawowych regionów krajów rozwijających się, odznaczających się różną strukturą towarową eksportu. Dodatkowo do analizy włączono subregion Ameryki Południowej, z uwagi na jego specyfikę (duży udział w wywozie surowców i żywności). W pierwszej części opracowania przedstawiono w syntetycznej formie główne założenia tradycyjnej teorii ekonomii, dotyczące skutków zależności gospodarki krajów rozwijających się od eksportu surowców i żywności. W drugiej części ukazano podstawowe kierunki zmian cen w handlu międzynarodowym w XXI wieku. W ostatniej, trzeciej części, omówiono wpływ ruchu cen na dynamikę eksportu analizowanych regionów krajów rozwijających się w analizowanym okresie.

Zakres czasowy badań obejmuje w zasadzie lata 2001–2015. W pracy zastosowano metodę statystyczno-opisową, a wykorzystane dane źródłowe pochodzą przede wszystkim z opracowań UNCTAD, IMF oraz Biura Statystycznego ONZ (ceny eksportowe dóbr przetworzonych).

1. Skutki zależności krajów rozwijających się od eksportu surowców i żywności

Problematyka silnej zależności krajów rozwijających się od eksportu surowców i żywności oraz wiążących się z tym negatywnych konsekwencji była od dawna

poruszana w literaturze światowej. Na szczególną uwagę zasługuje w tym względzie tzw. teoria Prebisha–Singera, stworzona w połowie ubiegłego wieku. Wskazywała ona na zjawisko strukturalnego pogarszania się relacji cen dóbr podstawowych do przetworzonych. W efekcie notuje się długookresowy proces pogarszania się *terms of trade* krajów rozwijających się, co tłumaczy ich trudną – na ogół – sytuację gospodarczą (Spatafora, Tytell, 2009; UNCTAD 2005; Dudziński, 1998, s. 83–89).

Jakkolwiek tezy wspomnianej teorii były niekiedy kwestionowane, zwłaszcza w okresach relatywnej wyższości cen surowców (głównie lata 70. ubiegłego wieku), to jednak ukazane podejście dominowało w literaturze przedmiotu (Ocampo, Parra, 2003; Budnikowski, 2001, s. 376–377). Za przyczynę długookresowego pogarszania się *terms of trade* krajów rozwijających się uznaje się relatywny spadek popytu na żywność i surowce rolne wraz ze wzrostem poziomu życia ludności (prawo Engla), a także postęp naukowo-techniczny powodujący zmniejszenie zużycia surowców na jednostkę produktu finalnego. Wśród przyczyn wymienia się także wzrost znaczenia usług we współczesnej gospodarce, które również wiążą się z relatywnie mniejszym zużyciem surowców.

Negatywny wpływ wspomnianych wyżej zjawisk na rozwój ekonomiczny krajów rozwijających się wynika z faktu ich dużej zależności od wywozu dóbr podstawowych (UNDP, 2011, s. 58). Co więcej, dość często obserwuje się także koncentrację eksportu na niewielkiej liczbie towarów, czy wręcz tzw. monoeksport. Zjawiska te są o tyle niekorzystne, że – jak wykazują wyniki badań prezentowanych w literaturze przedmiotu – współczynnik korelacji między tempem wzrostu gospodarczego (dynamika PKB) i cenami dóbr podstawowych na rynku światowym wynosi aż 0,87 (IMF, 2013, s. 2–3; UNDP, 2011, s. 68).

Dodatkowym czynnikiem, w dużym stopniu negatywnie oddziałującym na sytuację ekonomiczną krajów rozwijających się, są bardzo silne wahania cen surowców i żywności. Wspomniane fluktuacje wiążą się z niską elastycznością popytu na dobra podstawowe, przy zarazem małej elastyczności ich podaży na rynku światowym. Ważną rolę odgrywają ograniczenia wynikające z wpływu czynników przyrodniczych oraz długookresowy cykl inwestycji w górnictwie (UNDP, 2015, Page, Hewitt, 2011, s. 3–4).

Niekiedy znaczny wpływ mogą mieć również czynniki polityczne (np. w przypadku tranzytu). Tworzenie dużych zapasów surowców i żywności, mogących wpływać kompensująco na wahania cen, utrudniają z kolei relatywnie znaczne

koszty magazynowania wielu artykułów. Istotną rolę odgrywają też kwestie zmian kursu walutowego (UNCTAD, 2012, s. 1–37).

Silne wahania cen eksportowych destabilizują więc dodatkowo sytuację gospodarczą producentów surowców i żywności, kształtującą się – jak wspomniano – niekorzystnie, na skutek długookresowej tendencji pogarszania się *terms of trade*. Kraje rozwijające się mają więc bardzo duże trudności z wygospodarowaniem środków finansowych na cele rozwojowe, co z kolei ogranicza możliwości zwiększenia tempa wzrostu gospodarczego. Dobrze oddaje tę sytuację znane stwierdzenie wybitnego ekonomisty, zajmującego się problematyką krajów rozwijających się, R. Nurksego, który bardzo trafnie oddał istotę wspomnianej zależności, mówiąc iż „kraj jest biedny, bo jest biedny”.

W literaturze od dawna wskazuje się zatem na konieczność dywersyfikacji struktury produkcji i eksportu krajów rozwijających się. Szczególnie akcentuje się kwestię konieczności rozwoju przemysłu przetwórczego, pozwoliłoby to bowiem złagodzić negatywne skutki nadmiernej specjalizacji surowcowo-rolnej (Nissanke, 2011; FAO, 2011; UNCTAD, 2012, s. 7–11). Znaczną rolę odgrywa w tym aspekcie działalność UNCTAD. W opracowaniach tej organizacji zwraca się także dodatkowo uwagę na tworzenie umów stabilizujących ceny surowców i żywności (międzynarodowe umowy towarowe) oraz konieczność bezpośredniej pomocy dla krajów najbiedniejszych (*least developed countries*) (Budnikowski, 2001, s. 376–387).

2. Kierunki zmian cen w handlu międzynarodowym w XXI wieku

W ruchu cen w handlu międzynarodowym w XXI wieku można wyróżnić dwa – zdecydowanie różniące się – okresy. W pierwszym, przypadającym w przybliżeniu na I dekadę, a trwającym do kwietnia 2011 roku, notowano bardzo wysoką dynamikę cen, zwłaszcza surowców i żywności (tzw. *boom* surowcowy). Trwała zwyżka cen została przerwana tylko raz, na przełomie lat 2008/2009. Było to efektem światowego kryzysu ekonomiczno-finansowego.

W latach 2001–2011 ceny dóbr podstawowych wzrosły ponad trzykrotnie (por. tab. 1). Szczególnie wysoki wzrost wystąpił w przypadku cen ropy naftowej (370%, 2000 = 100). Ceny surowców i żywności bez paliw rosły w tym okresie wolniej (zwyżka ponad dwukrotna). Ceny dóbr przetworzonych zwiększyły się natomiast w tempie wyraźnie niższym (wzrost w latach 2001–2011 zaledwie o 36%).

Oznaczało to więc bardzo wyraźną poprawę relacji cen surowców i żywności do cen dóbr przetworzonych i zarazem odwrócenie wcześniejszych długookresowych tendencji obserwowanych w handlu międzynarodowym (Adler, Magud, 2013; Bleaney, Greenaway, 1993).

Tabela 1. Wskaźniki dynamiki cen w handlu międzynarodowym w XXI wieku (USD)
(2000 = 100)

Wyszczególnienie	2005	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Surowce i żywność ogółem	158	241	304	294	290	271	176	158
Surowce i żywność (bez paliw)*	140	202	239	215	212	204	168	165
Wyroby przemysłu przetwórczego**	112	125	136	124	131	131	121	117
Surowce i żywność ogółem (wyroby przemysłu przetwórczego = 100)	141	193	224	237	221	207	145	135

* Wskaźnik cen IMF.

** Wskaźnik cen ONZ.

Źródło: opracowanie własne na podstawie IMF (2017) oraz UNSTATS (2017).

Od II kwartału 2011 roku notuje się natomiast zniżkę cen surowców i żywności, która początkowo miała umiarkowany charakter. Zaczęła się jednak wzmacniać w 2014 roku, a w latach 2015–2016 przybrała wręcz drastyczną formę (por. tab. 2). Największy spadek cen zanotowano w przypadku ropy naftowej. Obniżka ich średniorocznego poziomu (w porównaniu z II kwartałem 2011 r.) wynosiła bowiem w latach 2015 i 2016 aż ponad 50%. Szczególnego podkreślenia wymaga fakt, że w styczniu 2016 roku cena ropy naftowej spadła do zaledwie 27% poziomu z II kwartału 2011 roku. Była ona zarazem niższa aż o 44% od średniego poziomu z 2005 roku (wskaźnik cen IMF).

Bardzo znaczący spadek zanotowano też w przypadku cen metali. W analizowanym okresie obniżyły się one o około 50% (w 2016 r. wskaźnik wynosił 47% – II kwartał 2011 = 100). Stosunkowo korzystniej kształtowały się w II dekadzie XXI wieku ceny pozostałych grup towarowych surowców i żywności. Jakkolwiek również w ich przypadku notowano wyraźną tendencję spadkową. W 2016 roku wskaźnik cen surowców i żywności (bez paliw) wynosił około 64%, a cen samej żywności 75% (II kwartał 2011 r. = 100).

Tabela 2. Zmiany cen w handlu międzynarodowym w latach 2012–2015
(II kwartał 2011 = 100)

Grupy towarowe	2012	2013	2014	2015	2016
Surowce i żywność ogółem*	92	91	85	56	53
Surowce i żywność (bez paliw)*	86	85	81	67	64
Żywność*	93	95	91	75	75
Metale*	79	76	68	52	49
Ropa naftowa*	95	95	87	46	44
Dobra przetworzone**	90	95	95	87	86
Relacje cen (dobra przetworzone = 100)	102	96	89	64	62

* Wskaźnik cen IMF.

** Wskaźnik cen UNCTAD.

Źródło: opracowanie własne na podstawie IMF (2017); UNSTATS (2017).

Ceny wyrobów przemysłu przetwórczego obniżały się również w omawianym obecnie okresie. Skala obniżki była jednak zdecydowanie mniejsza i wyniosła w latach 2015–2016 13–14% (por. tab. 2). Oznaczało to więc wystąpienie wyraźnej poprawy relacji cen na korzyść dóbr przetworzonych i powrót do długookresowych relacji, notowanych w XX wieku.

Podsumowując tę część rozważań można stwierdzić, iż ceny w handlu międzynarodowym w II dekadzie XXI wieku wykazują całkowitą odmiennosć w porównaniu do poprzedniej dekady. Dotyczy to zarówno kierunków ruchu cen, ich dynamiki (wyraźne osłabienie tempa wzrostu średnich cen w światowym eksporcie), jak i relacji cenowych między podstawowymi grupami towarów.

3. Zmiany cen a dynamika eksportu

Bezpośrednim skutkiem wyżej wspomnianych tendencji i relacji ruchu cen w handlu międzynarodowym było kształtowanie się cen w eksporcie poszczególnych regionów i subregionów krajów rozwijających się. Uzależnione ono było w znacznym stopniu od struktury towarowej wywozu (udział dóbr przetworzonych oraz surowców i żywności). W tym kontekście podkreślenia wymaga surowcowo-rolna orientacja wywozu (mały udział dóbr przetworzonych) w eksporcie Afryki i Ameryki Południowej. Udział dóbr przetworzonych w łącznym wywozie wyniósł

(w 2015 r.): w przypadku Afryki zaledwie 22,09%, a Ameryki Południowej 24,4%, podczas gdy w łącznym światowym eksporcie – jak i w wywozie krajów rozwijających się – odsetek ten sięgał aż około 70%. Jeszcze wyższy udział dóbr przetworzonych notowano w eksporcie rozwijających się krajów Azji – aż 76,8% (UNCTAD, 2017). W przypadku całej Ameryki Łacińskiej odsetek ten wyniósł 50%.

W pierwszej dekadzie XXI wieku wspomniane wyżej regiony o surowcowo-rolnej orientacji wywozu odznaczały się bardzo wysoką dynamiką średnich cen eksportowych (*export unit value*) – por. tabela 3. W eksporcie Afryki zanotowano w tym czasie blisko trzykrotny wzrost średnich cen eksportowych (wsk. 273). Bardzo wysokie tempo wzrostu wystąpiło również w Ameryce Południowej, gdzie zanotowano ponad dwukrotny wzrost cen eksportowych (wsk. 226). W całej Ameryce Łacińskiej wystąpiło niższe tempo wzrostu cen eksportowych (wzrost o 93%), a w rozwijających się krajach Azji ceny zwiększyły się zaledwie o 36%. Można było zaobserwować zatem bardzo ścisłą korelację między udziałem surowców i żywności w łącznym wywozie i dynamiką średnich cen eksportowych.

Tabela 3. Wskaźniki dynamiki cen w eksporcie krajów rozwijających się (*export unit value*) w XXI wieku

Wyszczególnienie	2010 (2000 = 100)	2015 (2010 = 100)
Świat ogółem	163	96
Kraje rozwijające się ogółem	153	100
Azja	136	102
Ameryka Łacińska	193	91
w tym: Ameryka Południowa	226	84
Afryka	273	83

Źródło: UNCTAD (2017).

Całkowicie odmienne tendencje zanotowano w drugiej dekadzie XXI wieku, ceny w wywozie Afryki i Ameryki Południowej spadły bowiem bezwzględnie o blisko 20%, podczas gdy w rozwijających się krajach Azji wzrosły w ujęciu bezwzględnym o 2,2%.

Tabela 4. Średnio roczne tempo wzrostu eksportu krajów rozwijających się w XXI wieku (%)

Wyszczególnienie	2000–2005	2005–2010	2010–2015
Świat ogółem	11,4	6,3	1,5
Kraje rozwijające się ogółem	14,4	9,2	2,7
Azja	15,1	9,7	3,8
Ameryka Łacińska	10	6,7	0,4
w tym: Ameryka Południowa	14,3	8,8	-2,7
Afryka	17,2	9	-4,8

Źródło: UNCTAD (2016), s. 10–12.

Analiza danych zawartych w tabeli 4, dotyczących dynamiki eksportu w przekroju analizowanych regionów, prowadzi do kilku interesujących wniosków.

W pierwszej dekadzie XXI wieku notowano wyraźnie wyższe, od średniej światowej, średnio roczne tempo wzrostu eksportu krajów o surowcowo-rolnej orientacji wywozu. Zjawisko to obserwowano szczególnie wyraźnie w latach 2001–2005. W drugiej połowie tej dekady negatywnie oddziaływał bowiem spadek cen surowców w okresie światowego kryzysu ekonomicznego i finansowego w latach 2008–2009. Szczególnego podkreślenia wymaga bardzo wysokie w tym okresie średnioroczne tempo wzrostu eksportu Afryki (ponad 17%). Było ono wyższe nawet od eksportu rozwijających się krajów Azji. Należy zarazem wspomnieć, iż dynamika łącznego eksportu w wyrażeniu wartościowym zależy nie tylko od cen, ale także tempa wzrostu wolumenu wywozu, a w przypadku dóbr przetworzonych dynamika wolumenu jest zwykle znacznie wyższa niż w odniesieniu do dóbr podstawowych. Innym zasługującym na uwagę przykładem było również bardzo wysokie tempo wzrostu eksportu w Ameryce Południowej (ponad 14%), podczas gdy w całej Ameryce Łacińskiej notowano średnioroczny wzrost o 10%. W związku z tym należy przypomnieć, iż udział dóbr nieprzetworzonych w eksporcie Afryki i Ameryki Południowej sięga blisko 80%.

W drugiej połowie pierwszej dekady XXI wieku wystąpiło relatywne osłabienie tempa wzrostu eksportu wspomnianych wyżej regionów, wywołane zniżką cen surowców i żywności w latach 2008–2009. Stąd też w Afryce i Ameryce Południowej zanotowano średnioroczne tempo wzrostu eksportu (wprawdzie nadal wyraźnie

wyższe od średniej światowej), ale niższe już od dynamiki notowanej w łącznym eksporcie krajów rozwijających się, a tym bardziej w rozwijających się krajach Azji.

Niemniej jednak w całej pierwszej dekadzie XXI wieku dynamika wywozu w Afryce i Ameryce Południowej przewyższała tempo wzrostu światowego eksportu. Stąd też zaczęły pojawiać się w literaturze światowej głosy negujące aktualność – omówionych wcześniej – tradycyjnych tez teorii międzynarodowych stosunków ekonomicznych, akcentujących negatywne skutki nadmiernej specjalizacji surowcowo-rolnej krajów i regionów (Otero, Iregui, 2011).

W tym kontekście szczególnego zaakcentowania wymaga fakt bezwzględniego, bardzo wyraźnego spadku eksportu regionów silnie uzależnionych od wywozu surowców i żywności (Afryka i Ameryka Południowa) w drugiej dekadzie XXI wieku. Eksport Afryki zmniejszał się wówczas średniorocznie w tempie wynoszącym aż 4,8%, a Ameryki Południowej 2,7%. Spadek ten związany był oczywiście z sygnalizowaną wcześniej bezwzględną i relatywną obniżką cen surowców i żywności.

Odmienne tendencje notowano w eksporcie krajów Azji, w którym zdecydowanie dominują dobra przetworzone. W drugiej dekadzie XXI wieku wywóz rozwijających się krajów Azji rósł w tempie ponad dwukrotnie wyższym od średniej światowej (1,5%) i wyższym od przeciętnego tempa wzrostu występującego w krajach rozwijających się ogółem (2,7%) – por. tabela 4.

Można więc ogólnie stwierdzić, że specjalizacja eksportowa oparta na wyrobach przemysłu przetwórczego przynosi – w dłuższym horyzoncie czasowym – większą stabilność cen, przy uzyskiwaniu jednocześnie wyraźnie wyższego tempa wzrostu wolumenu wywozu. W latach 2000–2015 wolumen eksportu zwiększył się w przypadku rozwijających się krajów Azji ponad trzykrotnie (wsk. 323, 2000 = 100), natomiast w przypadku krajów Afryki wzrósł o 90%, a Ameryki Południowej o 65%. (UNCTAD, 2017).

Syntetycznym odzwierciedleniem wpływu cen i wolumenu wywozu jest kształtowanie się wskaźników dynamiki łącznego eksportu w wyrażeniu wartościowym. W całym okresie lat 2001–2015 wartość eksportu rozwijających się krajów Azji wzrosła blisko czterokrotnie (wsk. 395, 2000 = 100), podczas gdy w przypadku krajów Afryki i Ameryki Południowej wzrósł ponad dwukrotnie i wynosił odpowiednio: 267 i 279.

Przeprowadzona wyżej analiza wskazuje więc, iż przedstawione w pierwszej części opracowania poglądy opowiadające się za dywersyfikacją gospodarki i eksportu, oraz akcentujące negatywne skutki surowcowo rolnej specjalizacji wywozu, znajdują w XXI wieku nadal potwierdzenie.

Podsumowanie

Przeprowadzone w opracowaniu rozważania wskazują, że również w XXI wieku znajduje potwierdzenie tradycyjna teza teorii międzynarodowych stosunków ekonomicznych, akcentująca negatywne skutki silnej zależności krajów rozwijających się od eksportu surowców i żywności. Wprawdzie w pierwszej dekadzie – pod wpływem silnego wzrostu cen dóbr podstawowych – zaczęły pojawiać się głosy podważające aktualność wspomnianej tezy, to jednak sytuacja istniejąca w drugiej dekadzie dobitnie potwierdza negatywne – na dłuższą metę – skutki silnej zależności od wywozu dóbr podstawowych. Wzorcowym tego przykładem są analizowane w opracowaniu Afryka i Ameryka Południowa. Znacznie lepiej wyglądała sytuacja rejonów mniej zależnych od surowców i żywności (cała Ameryka Łacińska wraz z Ameryką Środkową). Najlepsze wyniki eksportowe zanotowała natomiast Azja, w której wywozie dominują dobra przetworzone.

Aktualne pozostają zatem – już dawno przedstawiane w literaturze i na forum organizacji międzynarodowych – głosy wskazujące na konieczność prowadzenia polityki uprzemysłowienia i dywersyfikacji gospodarki i eksportu. Wymaga to tym silniejszego zaakcentowania, iż w pierwszej dekadzie XXI wieku obserwowano na znaczną skalę procesy deindustrializacji i tzw. prymaryzacji, szczególnie w Afryce i Ameryce Południowej.

Literatura

Adler, S., Magud, N.F. (2013). *Four Decades of Terms of Trade Booms*. IMF Working Papers, WP 13/103.

Bleaney, M., Greenaway, D. (1993). Long-Run Trends in the Relative Price of Primary Commodities and in the Terms of Trade of Developing Countries. *Oxford Economic Papers*, 45, 349–363.

Budnikowski, A. (2001). *Międzynarodowe stosunki gospodarcze*. Warszawa: PWE.

- Dudziński, J. (1998). *Ceny rynku międzynarodowego. Tendencje i mechanizm*. Szczecin: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego.
- Dudziński, J., Narętkiewicz, J. (2015). Kierunki zmian cen w handlu międzynarodowym a sytuacja ekonomiczna krajów rozwijających się w XXI wieku (na przykładzie Afryki). *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Studia i Prace WNEiZ*, 40 (1).
- FAO (2011). *Price Volatility in Food and Agricultural Markets: Policy Responses*. Policy Report.
- IMF (2013). *Commodity Markets Review*. October.
- IMF (2016). *World Economic Outlook*. April.
- IMF (2017). Pobrano z: <http://www.imf/external//np/res/commod/table1.pdf> (1.05.2017).
- Nissanke, M. (2011). *Commodity Markets and Excess volatility: Sources and Strategies to Reduce Adverse Development Impacts*. London: CFC, University of London.
- Ocampo, J.A., Parra, M. (2003). The Terms of Trade for Commodities in the Twentieth Century. *CEPAL Review*, 79, 7–35.
- Otero, J., Iregui, A.M. (2011). *The Long-Run Behavior of the Terms of Trade between Primary Commodities and Manufactures*. UNU-WIDER Working Paper No. 2011/71.
- Page, S., Hewitt, A. (2011). *World Commodity Prices: Still a Problem for Developing Countries?* London: Overseas Development Institute.
- Spatafora, N., Tytell, I. (2009). *Commodity Terms of Trade: The History of Booms and Busts*. IMF Working Paper, September.
- UNCTAD (2012). *Commodities and Development Report*. New York–Geneva.
- UNCTAD (2016). *Handbook of Statistics*. New York.
- UNCTAD (2017). *Statistical Database*. Pobrano z: <http://unctadstat.unctad.org> (15.05.2017).
- UNCTAD (2005). *Trade and Development Report 2005*. New York–Geneva.
- UNDP (2011). *Commodity Dependence and International Commodity Prices, w: Towards Human Resilience: Sustaining MDG Progress in an Age of Economic Uncertainty*. New York.
- UNDP (2015). *Primary Commodity Booms and Busts. Emerging Lessons from sub-Saharan Africa*. UNDP Regional Bureau for Africa. October.
- UNSTATS (2017). Pobrano z: <http://unstats.un.org/unsd/trade/imts/tables/Table40-2015-Sep.xls> (1.05.2017).

SOME REMARKS ON AGRICULTURAL AND RAW MATERIALS EXPORT SPECIALIZATION OF DEVELOPING COUNTRIES IN THE 21ST CENTURY

Abstract

The international trade situation in second decade of 21st century clearly confirms negative – in long run – effects of strong dependence on primary goods export. Africa and South America, which have been scrutinized in this paper, are the evident demonstration of this issue. Situation of less raw materials and food dependent regions (i.e. Latin America including Central America) looked much better. Results of Asia were the best, due to its export specialization in manufactured goods. Long time ago formulated – both in the literature and on international organizations' forums – opinions indicating the need for industrialization policy and economy diversification are therefore still valid, because deindustrialization and primarization processes, especially in Africa and South America, were noticed on significant scale in the first decade of 21st century.

Keywords: terms of trade, developing countries, world prices, international trade

JEL codes: E64, F10, F14, F40